

مددکاری اجتماعی، جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری

رویکردهای تجربی برای گروه‌درمانگران،
رهبران جامعه و مددکاران اجتماعی

تألیف

اسکات جاکوموچی

ترجمه

دکتر هدی پوررضائیان

روان‌نمایشگر و متخصص روان‌شناسی سلامت از دانشگاه تهران

فهرست

۱۵.....	یادداشت مترجم.....
۱۷.....	پیشگفتار مجموعه.....
۱۹.....	دیباچه.....
۲۳.....	سپاس‌ها.....
۲۵.....	در ستایش مددکاری اجتماعی، جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری.....
۲۹.....	درباره نویسنده.....
۳۱.....	فصل ۱: فصل مقدمه‌ای بر مددکاری اجتماعی، جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری.....
۳۱.....	چکیده.....
۳۳.....	۱/۱. ایالات متحده آمریکا و بسترهای بین‌المللی.....
۳۵.....	۱/۲. جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری چیست‌اند؟.....
۳۹.....	۱/۳. مددکاری اجتماعی با گروه‌ها.....
۴۰.....	۱/۴. مددکاران اجتماعی و فراتر از آنها.....
۴۱.....	۱/۵. درباره روان‌نمایشگران.....
۴۲.....	۱/۶. چگونگی مطالعه این کتاب.....
۴۴.....	منابع.....

بخش اول: تاریخچه مددکاری اجتماعی با گروه‌ها و روش‌های مورنو / ۴۷

۴۹.....	فصل ۲: فصل تاریخچه مددکاری اجتماعی با گروه‌ها در عمل و آموزش.....
۴۹.....	چکیده.....
۴۹.....	۲/۱. تاریخچه مختصر حرفه مددکاری اجتماعی.....
۵۱.....	۲/۲. تاریخچه کار گروهی در مددکاری اجتماعی.....
۵۳.....	۲/۳. تعریف مددکاری اجتماعی گروهی.....
۵۵.....	۲/۵. افزایش تقاضای کار گروهی در عمل.....
۵۶.....	۲/۶. جای‌دهی کار گروهی در متن تاریخی آموزش مددکاری اجتماعی.....
۵۹.....	۲/۷. نتیجه‌گیری.....
۵۹.....	منابع.....
۶۴.....	فصل ۳: تاریخچه جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری، روان‌درمانی گروهی، و جیکوب ال. مورنو.....
۶۴.....	چکیده.....
۶۵.....	۳/۱. تاریخچه روان‌درمانی گروهی.....

۷۰.....	۳/۲. تاریخچه جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری، و جیکوب ال. مورنو.....
۷۷.....	۳/۳. مورنو در مقام یک مددکار اجتماعی و جامعه‌شناس.....
۷۸.....	۳/۴. جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری از زمان درگذشت مورنو در سال ۱۹۷۴.....
۸۱.....	۳/۵. نتیجه‌گیری.....
۸۷.....	منابع.....

بخش دوم: نظریه‌ای یکپارچه و فلسفه مددکاری اجتماعی، جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری / ۹۱

۹۲.....	منابع.....
۹۳.....	فصل ۴: رویارویی فلسفه کار گروهی با فلسفه مورنویی.....
۹۳.....	چکیده.....
۹۴.....	۴/۱. مبانی فلسفی کار مورنو.....
۹۵.....	۴/۲. طبیعت انسان، انسان کیهانی و الوهیت.....
۹۸.....	۴/۳. نماد رویارویی و مرکز شفای خودمختار.....
۹۹.....	۴/۴. نظریه بداهه‌پردازی-خلاقیت.....
۱۰۱.....	۴/۵. لحظه، موقعیت و اینجا-و-کنون.....
۱۰۲.....	۴/۶. نظریه کنش.....
۱۰۳.....	۴/۷. نظریه نقش.....
۱۰۵.....	۴/۸. نظریه تحولی.....
۱۰۷.....	۴/۹. وجود زیستی-روانی-اجتماعی-معنوی.....
۱۱۰.....	۴/۱۰. ارتباط ارزش‌های مددکاری اجتماعی با کار مورنو.....
۱۱۰.....	۴/۱۱. اهمیت و محوریت روابط.....
۱۱۹.....	منابع.....
۱۲۴.....	فصل ۵: نظریه جامعه‌سنجی و مددکاری اجتماعی.....
۴۲۱.....	چکیده.....
۱۲۵.....	۵/۱. نظریه و پژوهش جامعه‌سنجانه.....
۱۲۷.....	۵/۲. نظریه بین‌فردی مورنو و رویارویی.....
۱۲۸.....	۵/۳. اتم اجتماعی.....
۱۳۱.....	۵/۴. اتم فرهنگی.....
۱۳۱.....	۵/۵. جامعه‌نگار.....
۱۳۷.....	۵/۶. شبکه‌های اجتماعی و جامعه.....
۱۳۸.....	۵/۷. وحدت ارگانیک نوع بشر.....
۱۴۰.....	۵/۹. مددکاری اجتماعی و جامعه‌سنجی.....
۱۴۱.....	۵/۱۰. نتیجه‌گیری.....
۱۴۱.....	منابع.....
۱۴۴.....	فصل ۶: روان‌نمایشگری و نظریه مددکاری اجتماعی.....
۱۴۴.....	چکیده.....

۱۴۵	..... شفا در کنش
۱۴۸	..... ۶/۲ پالایش هیجانی
۱۵۰	..... ۶/۳ واقعیت افزوده و عینیت بخشی
۱۵۱	..... ۶/۴ سه مرحله روان‌نمایشگری
۱۵۳	..... ۶/۵ پنج عنصر روان‌نمایشگری
۱۵۷	..... ۶/۶ فلسفه مورنو و نظریه جامعه‌سنجانه در روان‌نمایشگری
۱۶۳	..... ۶/۷ روان‌نمایشگری و نظریه مددکاری اجتماعی
۱۶۷	..... ۶/۸ نتیجه‌گیری
۱۶۷	..... منابع

بخش سوم: مددکاری اجتماعی و روش‌های مورنو با توجه به تروما، علوم اعصاب، نقاط قوت و پژوهش‌ها / ۱۷۳

۱۷۵	..... فصل ۷: تروما، مددکاری اجتماعی و روان‌نمایشگری
۵۷۱	..... چکیده
۱۷۵	..... ۷/۱ مداخله تروما-آگاه
۱۷۷	..... ۷/۲ تاریخچه مداخله تروما-آگاه
۱۷۸	..... ۷/۳ مداخله تروما-آگاه در مقابل مداخله متمرکز بر تروما
۱۷۹	..... ۷/۴ فرهنگ، ظلم و عدالت اجتماعی
۱۸۰	..... ۷/۵ تروما و آموزش مددکاری اجتماعی
۱۸۱	..... ۷/۶ کار گروهی متمرکز بر تروما
۱۸۲	..... ۷/۷ روان‌نمایشگری متمرکز بر تروما
۱۸۵	..... ۷/۸ مدل مارپیچی درمانی
۱۹۰	..... ۷/۹ مدل ترمیم ترومای رابطه‌ای
۱۹۳	..... ۷/۱۰ نتیجه‌گیری
۱۹۳	..... منابع

فصل ۸: عصب‌زیست‌شناسی بین‌فردی، مددکاری اجتماعی، جامعه‌سنجی و

۱۹۸	..... روان‌نمایشگری
۸۹۱	..... چکیده
۱۹۸	..... ۸/۱ تروما و علوم اعصاب
۲۰۲	..... ۸/۲ مددکاری اجتماعی و علوم اعصاب
۲۰۳	..... ۸/۳ روان‌درمانی گروهی و علوم اعصاب
۲۰۵	..... ۸/۴ جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری و علوم اعصاب
۲۱۱	..... ۸/۵ جامعه‌سنجی و عصب‌زیست‌شناسی بین‌فردی
۲۱۳	..... ۸/۶ نتیجه‌گیری
۲۱۳	..... منابع

فصل ۹: رویکردهای مبتنی بر نقاط قوت و کمک متقابل در مددکاری اجتماعی و

روان‌نمایشگری	۲۱۷
چکیده	۲۱۷
۹/۱. مداخله مددکاری اجتماعی مبتنی بر نقاط قوت	۲۱۷
۹/۲. رویکرد مبتنی بر نقاط قوت به تروما	۲۲۰
۹/۳. کمک متقابل به‌منزله نوعی رویکرد مبتنی بر نقاط قوت گروه-به‌مثابه-یک-کل	۴۲۲
۹/۴. روان‌نمایشگری مبتنی بر نقاط قوت	۲۲۹
۹/۵. نتیجه‌گیری	۲۳۴
منابع	۲۳۵

فصل ۱۰: ایجاد پایگاه شواهد برای مددکاری اجتماعی، کار گروهی و روان‌نمایشگری ۲۴۱

چکیده	۲۴۱
۱۰/۱. مددکاری اجتماعی و مداخله مبتنی بر شواهد	۲۴۱
۱۰/۲. محدودیت‌های مداخله مبتنی بر شواهد و انتقادهای وارد بر آن	۲۴۴
۱۰/۳. پژوهش‌ها در باب روان‌درمانی گروهی	۲۴۶
۱۰/۴. پژوهش‌ها در باب روان‌درمانی انسان‌گرا-تجربی	۲۴۸
۱۰/۵. پژوهش‌ها در باب نمایش‌درمانی، درمان‌های هنری خلاق و درمان‌های بدن‌مند و حرکت‌محور	۲۴۹
۱۰/۶. پایگاه شواهد روان‌نمایشگری	۲۵۰
۱۰/۷. مورنو در مقام پژوهشگر	۲۵۵
۱۰/۸. نتیجه‌گیری	۲۵۷
منابع	۲۵۸

بخش چهارم: جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری در مددکاری اجتماعی گروهی / ۲۶۹

فصل ۱۱: مداخله جامعه‌سنجی تجربی و ساختارهای امنیت در گروه‌ها ۲۷۳

چکیده	۲۷۲
۱۱/۱. کاربردهای بالینی جامعه‌سنجی	۲۷۴
۱۱/۲. گروه‌های دوتایی، سه‌تایی و کوچک	۲۷۵
۱۱/۳. طیف‌نگارها	۲۷۸
۱۱/۴. موقعیت‌نما	۲۸۱
۱۱/۵. طبقه‌کاو	۲۸۴
۱۱/۶. جامعه‌سنجی گام‌به‌گام	۲۸۷
۱۱/۷. جامعه‌نگاری دست-روی-شانه	۲۹۰
۱۱/۸. دایره نقاط قوت	۲۹۴
۱۱/۹. نتیجه‌گیری	۲۹۷
منابع	۲۹۸

فصل ۱۲: فصل گرم کردن، انتخاب جامعه‌سنجانه و عوامل درمانی..... ۳۰۰

۳۰۰	چکیده.....
۳۰۰	۱۲/۱. فرایند گرم کردن.....
۳۰۲	۱۲/۲. گرم کردن خویش در مقام کارگردان.....
۳۰۴	۱۲/۳. انتخاب جامعه‌سنجانه موضوع و پروتاگونیست.....
۳۰۵	۱۲/۴. قرارداد و مصاحبه مقدماتی.....
۳۰۶	۱۲/۵. گرم شدن برای عوامل درمانی.....
۳۰۷	۱۲/۶. عوامل درمانی در گروه‌درمانی.....
۳۱۴	۱۲/۷. نتیجه‌گیری.....
۳۱۴	منابع.....

فصل ۱۳: ملزومات مداخله روان‌نمایشگری..... ۳۱۷

۳۱۳	چکیده.....
۳۱۸	۱۳/۱. تکنیک‌ها و مداخلات روان‌نمایشگرانه.....
۳۳۱	۱۳/۲. مداخلات روان‌نمایشگرانه متناسب‌شده برای درمان از راه دور.....
۳۳۳	۱۳/۳. صحنه‌های روان‌نمایشگری.....
۳۳۷	۱۳/۴. خاتمه‌بخشی، خروج از نقش و بر هم زدن چیدمان صحنه.....
۳۳۸	۱۳/۵. به‌اشتراک‌گذاری در روان‌نمایشگری.....
۳۴۱	۱۳/۶. نتیجه‌گیری.....
۳۴۱	منابع.....

فصل ۱۴: کارگردانی پیشرفته روان‌نمایشگری..... ۳۴۴

۳۴۴	چکیده.....
۳۴۵	۱۴/۱. جامعه‌سنجی حین روان‌نمایشگری.....
۳۴۸	۱۴/۲. کارگردانی پیشرفته تماشاگران.....
۳۴۸	۱۴/۳. لحظاتی با چند پروتاگونیست.....
۳۵۰	۱۴/۴. واگذاری بالینی نقش‌ها و کارگردانی پیشرفته نقش‌های کمکی.....
۳۵۳	۱۴/۵. ملاحظات نقش ترومامحور از نظر امنیت.....
۳۵۶	۱۴/۶. خروج از نقش‌های دشوار.....
۳۵۷	۱۴/۷. نتیجه‌گیری.....
۳۵۸	منابع.....

فصل ۱۵: سایر رویکردهای تجربی مشابه روان‌نمایشگری..... ۳۶۰

۰۶۳	چکیده.....
۳۶۰	۱۵/۱. جامعه‌نمایشگری.....
۳۶۲	۱۵/۲. میکروسکوپ اجتماعی و جامعه‌پزشکی.....
۳۶۵	۱۵/۳. دیگر رویکردهای مورنویی یا روان‌نمایشگرانه.....
۳۶۸	۱۵/۴. روان‌نمایشگری از راه دور و پزشکی از راه دور.....
۳۶۹	۱۵/۵. سایر رویکردهای مشابه روان‌نمایشگری.....
۳۷۶	۱۵/۶. نتیجه‌گیری.....

بخش پنجم: جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری در مداخلهٔ مددکاری اجتماعی انفرادی / ۳۸۱

منابع ۳۸۲
فصل ۱۶: ارزیابی جامعه‌سنجانه و مصاحبه‌های روان‌نمایشگرانه نوشتاری در مداخلهٔ مددکاری اجتماعی انفرادی ۳۸۳
چکیده ۳۸۳
۱۶/۱. اتم اجتماعی ۳۸۴
۱۶/۲. اتم نقش ۳۸۷
۱۶/۳. ارزیابی‌های مبتنی بر جدول زمانی ۳۹۰
۱۶/۴. نامه‌نگاری و نویسندگی روان‌نمایشگرانه ۳۹۲
۱۶/۵. نتیجه‌گیری ۳۹۴
منابع ۳۹۵
فصل ۱۷: مداخلهٔ روان‌نمایشگری در مددکاری اجتماعی بالینی با افراد ۳۹۶
چکیده ۳۹۶
۱۷/۱. زمینه‌سازی برای روان‌نمایشگری در جلسات انفرادی ۳۹۷
۱۷/۲. نقش مضاعف، آینه و تعویض نقش در روان‌نمایشگری انفرادی ۴۰۱
۱۷/۳. صحنه‌های تک-به-تک روان‌نمایشگری در سراسر فرایند درمان ۴۰۴
۱۷/۴. نتیجه‌گیری ۴۱۶
منابع ۴۱۷

بخش ششم: جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری در کار جمعی، سازمانی و آموزشی / ۴۱۹

منابع ۴۲۰
فصل ۱۸: مددکاری جامعه‌سنجانه با جوامع ۴۲۱
چکیده ۴۲۱
۱۸/۱. استفادهٔ تاریخی مورنو از جامعه‌سنجی جوامع ۴۲۲
۱۸/۲. زمینه‌های مددکاری اجتماعی جمعی ۴۲۵
۱۸/۳. به‌سوی یک جامعهٔ خردمند، شفاف‌بخش و دموکراتیک ۴۳۰
۱۸/۴. ارزیابی تجربی و جامعه‌سنجانهٔ جوامع ۴۳۳
۱۸/۵. طیف‌نگارها ۴۳۴
۱۸/۶. موقعیت‌نماها ۴۳۶
۱۸/۷. طبقه‌کاوی‌ها ۴۳۹
۱۸/۸. جامعه‌سنجی سریع گام‌به‌گام ۴۴۱

۴۴۳	.....جامعه‌نگارهای دست-روی-شانه.....
۴۴۶	.....دایره نقاط قوت.....
۴۴۸	.....نتیجه‌گیری.....
۴۴۹	.....منابع.....
۴۵۲	فصل ۱۹: جامعه‌نمایشگری، کنشگری و آموزش نقش به‌منظور توانمندسازی جوامع.....
۴۵۲	.....چکیده.....
۴۵۳	.....۱۹/۱. نمایش به‌مثابه روشی برای کنشگری اجتماعی.....
۴۵۴	.....۱۹/۲. جامعه‌نمایشگری و کنشگری اجتماعی.....
۴۶۲	.....۱۹/۳. آموزش نقش به‌منظور توانمندسازی جامعه.....
۴۷۰	.....۱۹/۴. نتیجه‌گیری.....
۴۷۱	.....منابع.....
	فصل ۲۰: جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری و تدریس تجربی در آموزش و کارورزی مددکاری
۴۷۴	اجتماعی.....
۴۷۴	.....چکیده.....
۴۷۵	.....۲۰/۱. روش‌های مورنو در ایالات متحده و محیط‌های دانشگاهی بین‌المللی.....
۴۷۸	.....۲۰/۲. تدریس تجربی، روش‌های مورنو و آموزش مددکاری اجتماعی.....
۴۸۲	.....۲۰/۳. روش‌های مورنو در کارورزی مددکاری اجتماعی.....
۴۸۷	.....۲۰/۴. جامعه‌سنجی تجربی در آموزش مددکاری اجتماعی و گروه‌های کارورزی.....
۴۹۷	.....۲۰/۵. ایفای نقش در آموزش و کارورزی مددکاری اجتماعی.....
۵۰۲	.....۲۰/۶. نتیجه‌گیری.....
۵۰۲	.....منابع.....
۵۰۹	فصل ۲۱: نتیجه‌گیری - چشم‌انداز آینده مددکاری اجتماعی با روش‌های مورنو.....
۵۰۹	.....چکیده.....
۵۱۱	.....۲۱/۱. آینده آرمانی مددکاری اجتماعی و روان‌نمایشگری.....
۵۱۵	.....منابع.....
۵۱۷	.....واژه‌نامه فارسی به انگلیسی.....
۵۲۱	.....واژه‌نامه انگلیسی به فارسی.....

مقدمه‌ای بر مددکاری اجتماعی، جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری

چکیده

این فصل مقدماتی، زمینه را برای محتوای موجود در بقیه کتاب فراهم می‌کند. علاوه بر سیر تکاملی کتاب حاضر و توجه فزون‌یافته مددکاری اجتماعی به روان‌نمایشگری؛ تعریف مفاهیم جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری و مددکاری اجتماعی با گروه‌ها ارائه می‌شود. اهمیت در نظر گرفتن تفاوت‌های موجود بین فرهنگ‌ها، جمعیت‌ها و کشورها پررنگ می‌شود به‌ویژه از آنجا که با گستره عمل متفاوت رشته مددکاری اجتماعی در کشورهای مختلف مرتبط است. در فصل حاضر، عناوین اختصاصی مرور می‌شوند و در عین حال، پیشنهادهایی در مورد چگونگی مطالعه این کتاب به خواننده ارائه می‌شود. اگرچه این کتاب آشکارا متمرکز بر مددکاری اجتماعی است، بسیاری از متخصصان سایر حوزه‌ها از جمله گروه‌درمانگران، مشاوران، روان‌شناسان، هنردرمانگران خلاق، روان‌نمایشگران، متصدیان کار جمعی، ناظران کارورزی و استادان دانشگاه نیز آن را مفید خواهند یافت.

کلیدواژه‌ها: مددکاری اجتماعی؛ جامعه‌سنجی؛ روان‌نمایشگری؛ کار گروهی؛ درمان تجربی.

این کتاب به دنبال یکپارچه‌سازی روش‌های مورنو با رشته مددکاری اجتماعی است. مددکاری اجتماعی و روش‌های مورنو، مخصوصاً جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری، عمدتاً دور از هم باقی می‌مانند. در سراسر این کتاب سعی شده است تاریخچه‌ها، فلسفه‌ها، نظریه‌ها و مداخلات متجانس مددکاری اجتماعی، جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری در عمل برشمرده شوند. هر دو فرایند جامعه‌سنجانه و روان‌نمایشگرانه با تأکید بر سودمندی آنها در مداخلات مددکاری اجتماعی بالینی با افراد، گروه‌ها، جوامع، سازمان‌ها و در دوره‌های کارآموزی و آموزش، ارائه خواهد شد. اگرچه کتاب حاضر، به روشنی مددکاران اجتماعی را مخاطب قرار می‌دهد، برای گروه‌درمانگران، رهبران جامعه، نمایش‌درمانگران، هنردرمانگران خلاق، روان‌شناسان، مشاوران، مربیان، ناظران کارآموزی و مدرسان نیز کاربردی است. ایده این کتاب از سفر حرفه‌ای خود من برخاست. پس از اتمام مقطع کارشناسی ارشد در مددکاری

اجتماعی، خودم را به آموزش فشردهٔ روان‌نمایشگری سپردم. به محض دریافت گواهی روان‌نمایشگری، به ادامهٔ تحصیل در مقطع دکتری مددکاری اجتماعی بالینی بازگشتم. در حال انجام تکالیفی با موضوع تاریخچه، فلسفه و نظریهٔ مددکاری اجتماعی، به دنبال آثار منتشره‌ای در مورد ارتباط بین جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری و مددکاری اجتماعی بودم که دریافتم تقریباً هیچ اثری با این موضوع به زبان انگلیسی نوشته نشده است. با این حال، چند اثر آلمانی مرتبط با این موضوع (بوکر، ۲۰۰۴؛ دانهایزر، ۲۰۰۷؛ انگلکه، ۱۹۸۱؛ مولر، ۲۰۰۹؛ نودوفر، ۲۰۱۴؛ نیپنبرگ، ۲۰۱۷؛ رامسوئر، ۲۰۰۷؛ شوینگر، ۲۰۱۴، ۲۰۱۶؛ استیمر، ۲۰۰۴، زویلینگ، ۲۰۰۴) وجود دارد. به نظر می‌رسد که ناگهان با یک شکاف عمیق در پایگاه آثار (انگلیسی) مواجه شده‌ام. تصمیم گرفتم رسالهٔ دکتری‌ام را به این موضوع اختصاص دهم و یک برنامهٔ درسی تحصیلات تکمیلی مددکاری اجتماعی تدوین کردم تا یافته‌هایم را در مورد هم‌پوشانی بین مددکاری اجتماعی با گروه‌ها و روش‌های مورنو منتشر کنم (جاکوموچی، ۲۰۱۹b). اگرچه رساله‌ام شالودهٔ محتوای این کتاب است بیشتر مطالب کتاب، جدید هستند.

به نظر می‌رسد که در چند سال گذشته، رشتهٔ مددکاری اجتماعی گرایش نوظهوری به درمان‌های هنری خلاق، رویکردهای غیرمشورتی^۱ یا مبتنی بر عمل و روان‌نمایشگری پیدا کرده است (جاکوموچی، ۲۰۱۹b؛ هینونن، هالونن و کران، ۲۰۱۸؛ سالمن، سالیوان و نوسکو، ۲۰۱۶). این امر به طرق مختلف از جمله تعداد فزون‌یافتهٔ سخنرانی‌ها با موضوع روان‌نمایشگری در کنفرانس‌های ایالتی، ملی و بین‌المللی مددکاری اجتماعی مشهود است. شاید معیار عینی‌تر این موضوع، استقبال مجلهٔ مددکاری اجتماعی گروه‌ها از موضوعات ویژهٔ متمرکز بر مددکاری اجتماعی غیرمشورتی در سال ۲۰۱۶، مددکاری اجتماعی و هنرها در سال ۲۰۱۸ و روان‌نمایشگری در سال ۲۰۲۰ باشد. روش‌های مورنو در هر کدام از این دسته‌بندی‌ها جای می‌گیرند و همین، نشان‌دهندهٔ پذیرش و علاقهٔ فزاینده نسبت به این روش‌ها در جامعهٔ مددکاری اجتماعی گروهی است. شمار آثار منتشره به زبان انگلیسی در باب مددکاری اجتماعی، جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری از سال ۲۰۱۷ تاکنون هر ساله افزایش یافته است. انجمن بین‌المللی مددکاری اجتماعی با گروه‌ها رویداد سالانهٔ جدیدی را در نشست تخصصی خود با تمرکز بر مددکاری اجتماعی غیرمشورتی (رسته‌ای که روان‌نمایشگری نیز در آن جای می‌گیرد) پایه‌گذاری کرده است. علاوه بر این، در سال ۲۰۱۷ حتی یک درس مختص جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری در دانشکده‌های مددکاری اجتماعی ایالات متحده آمریکا وجود نداشت (اگرچه در دهه‌های گذشته، درس‌های زیادی وجود داشته است). از سال ۲۰۲۰، حداقل دو درس روان‌نمایشگری در برنامه‌های درسی مقاطع تحصیلات تکمیلی مددکاری اجتماعی ایالات متحده آمریکا (دانشکدهٔ برین ماور و دانشگاه یشیوا) تدریس می‌شود. این کتاب به رشتهٔ تحریر درآمده است تا به‌مثابهٔ منبع درسی روان‌نمایشگری برای مددکاران اجتماعی یا سایر متخصصان به کار رود.

تعداد مددکاران اجتماعی دارای گواهی در جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری و روان‌درمانی گروهی نیز در دهه گذشته به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. در سال ۲۰۱۱، ۱۱ درصد از روان‌نمایشگران دارای گواهی، مددکار اجتماعی بودند (کنویک و چیونگ، ۲۰۱۳)؛ اما در سال ۲۰۲۰ این میزان به عدد تقریبی ۳۰ درصد، پرش داشته است (هیأت ارزیابان آمریکا در جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری و روان‌درمانی گروهی^۱، ۲۰۲۰). با وجود اینکه مددکاری اجتماعی یکی از رشته‌های سلامت روان مهم در جامعه روان‌نمایشگری ایالات متحده آمریکا به شمار می‌رود، جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری توجه بسیار کمی را از سوی رشته مددکاری اجتماعی در ایالات متحده آمریکا دریافت می‌کنند. در سایر کشورها نیز اگرچه به نظر می‌رسد بسیاری از روان‌نمایشگران، دارای مدارک یا مجوزهایی در مددکاری اجتماعی هستند، توجه زیادی به کاوش ساختارمند تلافی مددکاری اجتماعی و روان‌نمایشگری مخصوصاً در سطح نظری نمی‌شود. امروزه همچنان ارزش روان‌نمایشگری توسط مددکاران اجتماعی درک و دریافت نشده است. کتاب حاضر، امکان درک و دریافت تاریخی، نظری و عملی نحوه کاربست نظریه و فرایندهای تجربی جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری را در مداخله مددکاری اجتماعی، برای مددکاران اجتماعی فراهم می‌کند.

۱/۱. ایالات متحده آمریکا و بسترهای بین‌المللی

این کتاب عمدتاً دیدگاه مرا ارائه می‌دهد. من یک مددکار اجتماعی و روان‌نمایشگر آمریکایی هستم که تلاش می‌کنم تفاوت‌های بنیادین دو حوزه مددکاری اجتماعی و روان‌نمایشگری را در کشورهای مختلف بیابم. علاوه بر این، کتاب حاضر به دلیل ناتوانی من در خوانش زبان‌های غیرانگلیسی تا حدی محدود شده است. من تمام تلاشم را کرده‌ام تا منابع مرتبط با این کتاب به زبان‌های دیگر را به دست آورده و در صورت لزوم به آنها ارجاع دهم.

در ایالات متحده آمریکا، ارائه خدمات بالینی و روان‌درمانی از سوی مددکاران اجتماعی مرسوم است اما بعید نیست که در همه نقاط جهان این‌گونه نباشد. اگرچه کتاب حاضر استفاده از روش‌های جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری را برای مددکاران اجتماعی در موقعیت‌های بالینی به تصویر می‌کشد، لازم است هر خواننده در محدوده مجاز خود عمل کرده و مرزهای عملکردش را بر مبنای نهادهای حاکم و کدهای اخلاقی کشور خودش بشناسد.

باور من این است که انجمن‌های مددکاری اجتماعی و روان‌نمایشگری در ایالات متحده آمریکا داشته‌های زیادی برای ارائه به انجمن‌های حرفه‌ای در سایر کشورها دارند- و اینکه چیزهای زیادی هست که ما باید از همکاران بین‌المللی خود بیاموزیم. این امر به‌ویژه در مورد روان‌نمایشگری صادق است. با

اینکه روان‌نمایشگری در ایالات متحده آمریکا ریشه دواند و گسترش یافت، انجمن روان‌نمایشگری ایالات متحده از بسیاری جهات در پروریدن و حرفه‌ای ساختن آن شکست خورده است (جاکوموچی، ۲۰۱۹a). انجمن‌های بین‌المللی روان‌نمایشگری در اروپا، آمریکای جنوبی، آسیا و استرالیا در زمینه‌هایی از جمله تعداد اعضا، پژوهش در باب روان‌نمایشگری، جای‌دهی روان‌نمایشگری در دانشگاه، و یکپارچه‌سازی روان‌نمایشگری با جریان اصلی گروه‌درمانی، روان‌شناسی، مددکاری اجتماعی و مشاوره، از روان‌نمایشگران حاضر در ایالات متحده آمریکا پیشی گرفته‌اند. در سطح بین‌المللی، مدارک تحصیلی کاملی برای مطالعه جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری و روان‌درمانی گروهی اعطا می‌شود از جمله در انگلستان، اسپانیا و بلغارستان؛ این در حالی است که به‌سختی می‌توان به مؤسسات دانشگاهی جامعه‌سنجی یا روان‌نمایشگری در ایالات متحده آمریکا اشاره کرد. روش‌های مورنو در برخی کشورها به‌طور گسترده‌ای پذیرفته شده‌اند اما در ایالات متحده آمریکا این روش‌ها تا حد زیادی ناشناخته باقی مانده‌اند.

۱/۱/۱. بستریهای فرهنگی

مداخله هر روشی در یک زمینه فرهنگی خاص گنجانده می‌شود. صرف نظر از رویکرد فرد، توجه به زمینه فرهنگی و اندیشیدن به راه‌هایی که می‌توان یک رویکرد را به هنگام کار با گروه‌های فرهنگی مختلف یا گروه‌های چندفرهنگی تعدیل کرد، مهم است. زرکا مورنو چنین بیان می‌کند که «گرم کردن برای روان‌نمایشگری ممکن است از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت باشد و باید تغییرات مناسبی در کاربری روش ایجاد شود» (۱۹۶۵/۲۰۰۶، ص. ۱۰۸). فرهنگ، تأثیر قابل توجهی بر ارتباطات (کلامی و غیرکلامی)، هنجارهای اجتماعی، اعتقادات، تماس بدنی، نظام ارزش‌ها، سیاست‌ها، مذهب، نقش‌های جنسیتی، قدرت و ساخت معنا دارد. هم مددکاری اجتماعی و هم روش‌های مورنو ابتدا در چارچوب دیدگاه غربی (اروپا/ ایالات متحده آمریکا) پدیدار شدند. با اینکه روان‌نمایشگری ابتدا در ایالات متحده آمریکا گسترش یافته بود، به نظر می‌رسد فرهنگ فردگرایانه و پزشکی‌شده (در کنار سایر عوامل) سهم قابل توجهی در کاهش محبوبیت روان‌نمایشگری داشته‌اند. اما در عین حال، ظاهراً محبوبیت روان‌نمایشگری در قاره‌هایی که فرهنگ جمعی و اشتراکی بیشتری دارند - به‌ویژه آسیا، خاورمیانه و آمریکای لاتین - افزایش زیادی داشته است. همچنین به نظر می‌رسد مداخله روان‌نمایشگری در ایالات متحده آمریکا و اروپای غربی بیشتر بر روان‌درمانی متمرکز است در حالی که همین مداخله در سایر کشورها، هم روان‌درمانی را شامل می‌شود و هم زمینه‌های غیربالینی از جمله جلسات جمعی عمومی، کنش‌گرایی اجتماعی و سیاست (فورست، ۲۰۰۶).

رویکرد روان‌نمایشگرانه به دیدگاه‌ها و تجارب هر مشارکت‌کننده احترام می‌گذارد و در عین حال، از افراد در فرایند شخصی ساخت معنا حمایت می‌کند. روان‌نمایشگری ذاتاً بر فرایند، خلاقیت و

بداهه‌پردازی متمرکز است و تا حد زیادی در چارچوب پسامدرن ریشه دارد (اودایک، ۲۰۰۷) - که همه اینها سازگاری آسان‌تر آن را با محتوا، جمعیت‌ها و بسترهای فرهنگی مختلف رقم می‌زند (فورست، ۲۰۰۶). در عین حال، به دلیل تأکید آن بر کنش و کار گروهی، اهمیت توجه به بسترهای فرهنگی در گروه‌درمانی و روان‌نمایشگری ممکن است حتی از سایر رویکردها بیشتر باشد (باستامانته، ۱۹۶۱). نیتو (۲۰۱۰) رویکردی ضدظلم را برای ترویج روان‌نمایشگری معرفی می‌کند که بر لزوم آگاهی و احترام نسبت به تفاوت‌ها در هویت اجتماعی تأکید دارد. جنبه‌های خاص مداخله روان‌نمایشگری که ممکن است برای فرهنگ‌های مختلف نیاز به تعدیل داشته باشند شامل استفاده از تماس بدنی، مذهب یا معنویت، ابراز خشم یا تعارض (به‌ویژه نسبت به والدین)، افشای مسائل خانوادگی و شناخت نقاط قوت شخصی می‌شوند (فورست، ۲۰۰۶؛ گونگ، ۲۰۰۴؛ هاجنز و تسکانی، ۲۰۱۳؛ لای، ۲۰۱۱، ۲۰۱۳؛ لای و سای، ۲۰۱۴؛ اوتومایر، ۲۰۰۳).

فکر می‌کنم مهم است که به سوگیری فرهنگی و تجربه محدود خودم نسبت به اکثر نظام‌های فرهنگی در سرتاسر جهان اذعان کنم. کتاب حاضر بر اساس تجربه شخصی من در ایالات متحده آمریکا، فراگیری اولیه از روان‌نمایشگران در ایالات متحده آمریکا و تدریس اولیه در ایالات متحده آمریکا با سخنرانی‌های گاه‌به‌گاه برای مخاطبان بین‌المللی، نوشته شده است. مادامی که این کتاب ممکن است منبعی برای یادگیری جدید در رابطه با نظریه و کاربری روش‌های مورنویی باشد، من از شما خوانندگان خواهش می‌کنم که با رویکردی انتقادی به قابلیت کاربری هر کدام از فرایندهای این کتاب در بستر یا بسترهای فرهنگی خاصی که مشغول کار هستید توجه بفرمایید. این‌گونه، خوانندگان ترغیب می‌شوند که انواع سازگار شده جدیدی از روش‌های جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری ایجاد کنند تا نیازهای جمعیت‌های متنوع را بهتر برآورده سازند.

۱/۲. جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری چیست‌اند؟

اگرچه فصل‌های آتی، شرح مفصلی از جامعه‌سنجی (فصل ۱۵) و روان‌نمایشگری (فصل ۶) ارائه خواهند داد، من در این قسمت، مفاهیم را مختصراً معرفی می‌کنم. در سراسر کتاب حاضر، از مبدع جامعه‌سنجی و روان‌نمایشگری با عناوین مختلفی از جمله «مورنو»، «جیکوب مورنو»، «جیکوب ال. مورنو»، «دکتر جیکوب ال. مورنو»، «ج. ال. مورنو» و «ج. ال.» یاد می‌شود (شکل ۱.۱ را ببینید). در جامعه روان‌نمایشگری، این نام‌ها هنگام صحبت در مورد مورنو، به جای هم استفاده می‌شوند و من نیز در سرتاسر کتاب، هرکدام از آنها را هنگام ارجاع به مورنو به کار برده‌ام. هم جامعه‌سنجی و هم روان‌نمایشگری در نظام سه‌گانه ابداع شده توسط دکتر جیکوب ال. مورنو - جامعه‌سنجی، روان‌نمایشگری و روان‌درمانی گروهی - وجود دارند. اصطلاح «روان‌نمایشگری» در اغلب اوقات هنگام اشاره به کل

شکل ۱-۱: جیکوب مورنو در حال بالا رفتن از صحنه روان‌نمایشگری. بازنشر با اجازه فیگوش (۲۰۱۴)

نظام سه‌گانه به کار می‌رود. از منظر مورنو، هر کدام از مؤلفه‌های نظام سه‌گانه با فلسفه وجودی مورنو ارتباط تنگاتنگی دارد و برخاسته از آن است (مورنو، ۲۰۱۹). اگرچه او اغلب در آثار منتشره در باب گروه‌درمانی نادیده گرفته می‌شود، در واقع واضع اصطلاحات «گروه‌درمانی» و «روان‌درمانی گروهی» در

سال ۱۹۳۲ (مورنو، ۱۹۵۷) است. رویکرد وی به گروه‌درمانی بر کنش در طول تحلیل تأکید دارد و بر مبنای تجارب اولیه عرفانی، ابداع نمایش بداهه و ایده‌های جامعه‌سنجانه او بوده است - که همگی در اوایل دهه ۱۹۰۰ ظهور یافتند.

جامعه‌سنجی، مطالعه پویایی‌های گروه، تکامل گروه‌ها و شبکه روابط درون گروه‌ها (مورنو، ۱۹۵۳) تعریف می‌شود. نظام جامعه‌سنجی مورنو نظریه‌ای را در باب جامعه و روابط بین‌فردی، روش‌های پژوهش‌بنیانی را برای مطالعه ماهیت گروه‌ها و روابط، و مداخلاتی تجربی را برای ارزیابی و ترغیب تغییر در افراد و گروه‌ها و بین آنها ارائه می‌دهد (هیل، ۲۰۰۹؛ نولته، ۲۰۱۴). جامعه‌سنجی، ارزیابی نوشتاری و/یا کنش‌محور گروه را با استفاده از ابزارهای نوین متنوعی تسهیل می‌کند. در حالی که روان‌شناسی و روان‌نمایشگری بر روان‌پویایی‌ها متمرکز هستند، جامعه‌سنجی بر پویایی‌های اجتماعی قلمرو تجربه تأکید دارد. بیشتر جلسات گروهی روان‌نمایشگری با فرایندهای کنش‌محور جامعه‌سنجی آغاز می‌شوند تا گرم کردن اتفاق بیفتد، پویایی‌های گروهی کشف و کاوش شوند و موضوع مرحله اجرای روان‌نمایشگری تعیین شود (جاکوموچی، ۲۰۲۰).

روان‌نمایشگری اغلب به‌مثابه نوعی رویکرد تجربی توصیف می‌شود که جنبه‌های روان‌درمانی و تکنیک‌های ایفای نقش را به‌منظور برون‌ریزی مسائل درون‌فردی و بین‌فردی یکپارچه می‌سازد. روان‌نمایشگری در وهله اول به‌منزله شکلی از روان‌درمانی شناخته می‌شود اما در خارج از محیط‌های بالینی نیز به‌طور گسترده به کار می‌رود. جلسات روان‌نمایشگری معمولاً دربردارنده یک شخصیت اصلی، یک کارگردان، تعدادی ایفاگر نقش، یک صحنه چیدمان‌شده و تماشاگران است. داستان شخصیت اصلی با استفاده از تکنیک‌های منحصربه‌فرد ایفای نقش از جمله نقش مضاعف، تک‌گویی، معرفی خویشتن، آینه و تعویض نقش، به نمایش درمی‌آید. روان‌نمایشگری‌ها از نظر اندازه، طول مدت، تعداد صحنه‌ها، اهداف، موضوعات، موقعیت‌ها، جهت‌گیری نسبت به زمان (گذشته، حال و/یا آینده)، و ماهیت نقش‌ها (درون‌روانی، بین‌فردی، معنوی، ارزشی و مانند اینها) بسیار متنوع هستند.

پس از اتمام هر روان‌نمایشگری، مشارکت‌کنندگان از نقش‌های نمایشی خارج می‌شوند و در نقش خودشان به گروه برمی‌گردند. مرحله نهایی گروهی، بر به‌اشتراک‌گذاری شخصی مرتبط با اجرای روان‌نمایشگری، متمرکز است. این مرحله به‌اشتراک‌گذاری تقریباً شبیه جلسات گروه‌درمانی گفت‌وگو محور سنتی است، گرچه در مرحله به‌اشتراک‌گذاری روان‌نمایشگری گروهی، تحلیل یا تفسیر عقلانی به‌نفع به‌اشتراک‌گذاری واقعی تجربه شخصی کنار گذاشته می‌شوند.

روش‌های مورنو به میزان زیادی، از یکدیگر، از فلسفه زیربنایی‌شان و از مبدع خود جدا شده‌اند. مورنو (شکل ۱.۲ را ببینید) نه کتاب نخستش را با الهام از باورهای معنوی‌اش به‌صورت گمنام منتشر ساخت. در نتیجه برای دیگران آسان بود که ایده‌های او را بگیرند و آنها را از آن خود سازند. فلسفه